

AMIR DURANOVIĆ

Crtice iz života Ahmeda S. Aličića

Istaknuti bosanskohercegovački historičar osmanista Ahmed S. Aličić pripadao je onom redu historičara profesora koji se dugo pamte. Iako je većinu svoje plodne karijere proveo radeći u Orijentalnom institutu u Sarajevu, jedno vrijeme je radio i kao profesor na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Premda ne pripadam generacijama studenata koji su slušali njegova predavanja, profesora Aličića sam poznao, istina kratko, ali ipak dovoljno da upoznam snagu i energiju koju sam, do ličnog poznanstva, osjećao u knjigama, radovima ili diskusijama koje je profesor Aličić za života napisao. Aličićeva smrt 2014. godine sigurno je ostavila veliku prazninu među članovima njegove porodice, kolega i prijatelja. Posebno je to vidljivo među kolegama i prijateljima koji su Aličićevim odlaskom izgubili dragog i dinamičnog sagovornika, kritičara koji je mogao mnogo pomoći svojim kritikama, savjetima i sugestijama. Prijateljima, koji se pisanom riječju opraštaju sa Aličićem jednako kao što se i sam Aličić, praktično jednim od svojih prvih radova, oprostio od školskog druga.¹

Ova kratka bilješka o Ahmedu S. Aličiću, suštinski par crtica iz njegovog života i bogate naučničke karijere, ima za cilj ukazati na nekoliko momenata iz šezdesetih i početka sedamdesetih godina 20. stoljeća i Aličićeve vezanosti za Gazi Husrevbegovu medresu u Sarajevu, odnosno Islamsku zajednicu. U generaciji od ukupno 12 svršenika, Ahmed S. Aličić je 1955. godine završio sarajevsku Medresu.² Nakon okončanja studija orijentalne filologije i stjecanja diplome profesora arapskog jezika i književnosti i turskog jezika i književnosti na Odsjeku za orijentalistiku Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1960. godine, u Gazi Husrev-begovoj medresi je učenicima predavao arapski i turski jezik te historiju islama.³ Istražujući temu Islamske zajednice u društveno-političkom životu Bosne i Hercegovine od 1953. do 1974.

¹ Ahmed Aličić i Mustafa Humić, "Merhum Osman Egrlić", *Glasnik VIS*, god. VIII, br. 10-12. Sarajevo: Vrhovno islamsko starješinstvo u FNRJ, 1957, 497-498.

² Mahmud Traljić (et al), *Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu: 450 generacija*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova medresa, 2000, 94.

³ Fahd Kasumović, "Pedagoško-naučni portret dr. Ahmeda S. Aličića (povodom sedamdesete godišnjice rođenja)", *Radovi Filozofskog fakulteta (Serija historija, historija umjetnosti, arheologija)*, XIV/1. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu, 2010, 370.

godine u proteklom periodu, prikupilo se sitnijih detalja iz historije Gazi Husrev-begove medrese u navedenom vremenskom periodu, a crtica o Aličiću pogodna je prilika da pojedini budu prezentirani kao mali detalji jedne mnogo šire slike o islamskom obrazovanju u Bosni i Hercegovini 20. stoljeća. Detalji koji se direktno odnose na Ahmeda S. Aličića svakako mogu biti korisni u upotpunjavanju jedne ionako veoma interesantne i bogate biografije. Neki od tih detalja odnose se i na Aličićev profesorski angažman u Medresi.

Gazi Husrev-begova medresa je jedina od ukupno 16 evidentiranih 1946. godine, koja je u vremenskom periodu poslije 1950. nastavila sa radom.⁴Sve druge medrese u Bosni i Hercegovini bile su zatvorene, objekti porušeni ili nacionalizirani, a Islamska zajednica je infrastrukturno i kadrovski dovedena u mizeran položaj. U vremenskom periodu do sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća, mijenjao se odnos komunističke političke elite prema Islamskoj zajednici uopće, pa time i prema Gazi Husrev-begovoj medresi. Infrastrukturno i finansijsko stabiliziranje prilika u Islamskoj zajednici, stalna briga rukovodstva Islamske zajednice samo je jedna strana ove višedimenzionalne pojave u odnosima između Islamske zajednice i državnih struktura. Za komunističku političku elitu u vrhu prioriteta bilo je obezbjeđenje pristojnih uvjeta za djelovanje državi lojalnog rukovodstva Islamske zajednice. Jedno od veoma često diskutiranih pitanja između rukovodstva Islamske zajednice i državnih struktura tokom šezdesetih godina bilo je i stanje u Gazi Husrev-begovoj medresi, naročito kadrovska situacija s obzirom na kritično mali broj stalno zaposlenih profesora.

U maju 1962. godine je, tokom redovnog pregleda rada vjerskih škola u Bosni i Hercegovini za Gazi Husrev-begovu medresu konstatirano da su "svjetovni predmeti zastupljeni u nižim razredima (od I do V) sa 50%, a do VI do VIII razreda sa 25%", što je bila jedna od tema analiziranih u okviru višegodišnjih priprema za reformu nastavnih planova i programa.⁵ Bila je to ujedno potencijalno zadnja ocjena osmogodišnjeg školovanja u Medresi budući da je navedene godine krenuo upis u reformirano, petogodišnje školovanje, koje je na sjednici Nastavničkog vijeća i Komisije za reorganizaciju snažno zagovarao tadašnji direktor Medrese, Mustafa Ševa.⁶ A pripreme za uvođenje petogodišnjeg obrazovanja počele su nekoliko godina prije

⁴ Denis Bećirović, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945-1953)*. Zagreb – Sarajevo: Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju - Islamska zajednica u Hrvatskoj Medžlis Islamske zajednice Zagreb – Institut za istoriju Sarajevo, 2012, 306-307, 544.

⁵ Arhiv Bosne i Hercegovine (ABH), Komisija za vjerska pitanja (KVP), K 19, 1959-62, 90/62, Informacija, god. III, br. 18, 16. juni 1962.

⁶ Enes Karić, *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u Bosni i Hercegovini XX stoljeća*. Sarajevo: El Kalem, 2004, 202, bilj. 17. Također, o petogodišnjem školovanju u Medresi vidi: M. Traljić (et al), *Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu*, 80-81.

kako se može vidjeti iz niza aktivnosti tokom 1959. godine. Ipak, njegovu punu realizaciju morale su pratiti i promjene stanja nastavnog kadra u Medresi. Naprimjer, u školskoj 1958/59. godini jedino je Ahmed Tuzlić, profesor historije, geografije i srpskohrvatskog jezika, bio stalni profesor Medrese, dok su svi drugi bili honorarni, a među njima je bilo i studenata.⁷ Među navedenim nalazimo i tadašnje studente orijentalistike Ahmeda Aličića i Mustafu Humića. Aličić je dakle, još kao student, polaznicima Medrese predavao predmete *fikh* i *akaid*, a Mustafa Humić *busni hat* i *ablak*. Državljanin Alžira, Muhamed Kadili, student Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, radio je kao lektor arapskog jezika u VIII razredu Medrese.⁸ Ovim se podacima Aličićev profesorski angažman u Medresi može pomjeriti i u vrijeme prije diplomiranja 1960. godine. Druga crtica iz Aličićevog života vezana je također za Medresu, ali je direktno povezana sa Aličićevim sjećanjem na reisu-l-ulemu Sulejmana ef. Kemuru, koji je umro 19. januara 1975. godine.

* *

“Prihvatimo kao nepisano pravilo da o ljudima dublje i objektivnije razmišljamo i govorimo najčešće onda kada ih nestane između nas”, polazište je kojim se Ahmed S. Aličić u svom kraćem tekstu prisjetio reisu-l-uleme Sulejmana Kemure.⁹ S obzirom da je za života i trajanja mandata reisu-l-uleme Sulejman Kemura bio poznat da je “kao rijetko koji poglavar, imao [je] mnogo protivnika, koji njegov rad i njegov odnos nisu cijenili”,¹⁰ ovakvo Aličićevo polazište možemo razumjeti i kao nastojanje da se za ukupnu ocjenu jedne ličnosti moraju sagledati sve perspektive, ali i obratiti pažnja na cjelinu u odnosu na partikularitet. Više puta ponavljani napadi na ličnost Sulejmana Kemure u vrijeme njegova mandata najčešće su bili fokusirani na pojedinačna pitanja o kojima Kemurini protivnici, evidentno je, nisu bili dovoljno informirani. Nakon njegove smrti, objavljeno je nekoliko tekstova izuzetno pozitivnog sadržaja, razumljivo zbog prilike u kojoj su objavljeni, a koji zajedno sa svim drugim podacima nude mogućnost cjelovitijeg uvida u njegovu ličnost.¹¹ Aličićev osvrt na poznavanje reisa Kemure fokusiran je na sjećanja iz Medrese i razmišljanja o islamskom obrazovanju.

Iako ističe kako ne želi biti Kemurin biograf niti se želi upuštati “u svestrane analize njegova života i rada”, Aličić naglašava kako je njegovo sjećanje na Kemuru

⁷ Navedene školske godine nastavu u Medresi su izvodili Sulejman Kemura, Ahmed Tuzlić, Hasan Hasanefendić, Mustafa Bojić, Jusuf Salahović, Milutin Joksimović, Zagorka Baltić, Mehmed Merzić, Ibrahim Imširović, Asim Sirćo, Ahmed Aličić, Mustafa Humić, Marinko Đurđević i Muhamed Kadili. ABH, KVP, K8, 1959, 201/59.

⁸ ABH, KVP, K8, 1959, 201/59.

⁹ *Glasnik VIS*, god. XXXVIII, br. 3-4, 1975, 158.

¹⁰ M. Traljić (et al), *Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu*, 69.

¹¹ Amir Duranović, *Islamska zajednica u društveno-političkom životu Bosne i Hercegovine od 1953. do 1974. godine*. Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, 2015, 111-148.

pozitivno te kako je vrijeme odmicalo, “a zajedno s tim i mogućnosti da realnije zaključujem o ljudima, sve je više rastao ugled Rahmetlije u mojim očima”.¹² Dodavši tome i naslov o “reformatorskom duhu” reisa Kemure, Aličićev se osvrt nadopunjuje sa ocjenom Huseina Mujića prema kojoj je Kemura bio “kreator naše progresivne orijentacije”.¹³ Iz više drugih osvrta na reisa Kemuru, moguće je utvrditi kako se skoro svi referiraju upravo na “reformatorski” angažman reisa Kemure, a koji se najslikovitije pokazivao u njegovom nastojanju da se u Sarajevu formira i počne sa radom Islamski teološki fakultet. Aličiću, kojemu je sredinom sedamdesetih godina kada je napisao ovaj tekst bilo veoma dobro poznato stanje visokoobrazovanih kadrova u Islamskoj zajednici, a i sam je već tada bio ozbiljno “u nauci”, tema visokoškolskog učilišta sigurno je bila veoma zanimljiva. Upravo je to Aličić naglasio kao svoje posljednje sjećanje na Kemuru jer je to bila česta tema njihovih zajedničkih razgovora. U posljednjem razgovoru Kemure i Aličića, “lišenom bilo kakve kurtoazije”, razmijenili su mišljenja o radu “naših institucija” a potom je, kako piše Aličić, Kemura nastavio da govori o svojoj dugogodišnjoj želji, početku rada nove institucije, Islamskog teološkog fakulteta. Prisjećajući se Kemurinih ideja o radu i organizaciji te nove ustanove, Aličić zaključuje kako je baš na tim mjestima vidio snagu i energiju potrebnu da se Islamskoj zajednici, kroz ustanovljenje novog učilišta, omogući primjeren razvoj i napredak, i baš je taj razgovor s Kemurom na Aličića “ostavio dubok dojam [...] i potvrdio moje [Aličićevo, op.a] ranije uvjerenje da je to bila velika ličnost koja je kadra da se prihvati teških zadataka, ali uvijek sa toliko optimizma koji je upravo imponirao”.¹⁴

* * *

Nekoliko crtica iz Aličićevog života prezentiranih ovdje nije dovoljno da se o njemu i njegovom radu donese veliki sud, ali i ovih nekoliko detalja može biti korisno da se u jednoj budućoj biografiji Ahmeda S. Aličića dobije potpun uvid u ličnost, koja je svojim životom i radom bila posvećena nauci, obrazovanju i odgoju. Od đaćkih dana iz Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu do naučничkog života provedenog u izučavanju bosanskohercegovačke historije osmanskog perioda, vidljiva je posvećenost i upornost da se nauka i obrazovanje podignu na viši stepen čime bi se kreirali uvjeti za širi društveni napredak. Često izuzetno polemičan i direktan u nastupima, po čemu će ga mnogi pamtiti, ipak treba biti zapamćen i kao naučnik koji je, praktično od studentskih dana, bio životno opredijeljen da svoje znanje dijeli sa drugima čime se i na ovom primjeru pokazuje opravdanost tvrdnje da se samo znanje uvećava dijeljenjem.

¹² *Glasnik VIS*, 158.

¹³ *Isto*, 157-158.

¹⁴ *Isto*, 162.

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori

1. Arhiv Bosne i Hercegovine
Fond: Komisija za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Bosne i Hercegovine

Periodika

1. *Glasnik* Vrhovnog islamskog starješinstva u FNR/SFR Jugoslaviji

Knjige i članci

1. Denis Bećirović, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945-1953)*. Zagreb – Sarajevo: Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju - Islamska zajednica u Hrvatskoj Medžlis Islamske zajednice Zagreb – Institut za istoriju Sarajevo, 2012.
2. Amir Duranović, *Islamska zajednica u društveno-političkom životu Bosne i Hercegovine od 1953. do 1974. godine*. Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, 2015.
3. Enes Karić, *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u Bosni i Hercegovini XX stoljeća*. Sarajevo: El Kalem, 2004.
4. Fahd Kasumović, “Pedagoško-naučni portret dr. Ahmeda S. Aličića (povodom sedamdesete godišnjice rođenja)”, *Radovi Filozofskog fakulteta (Serija historija, historija umjetnosti, arheologija)*, XIV/1. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu, 2010, 369-378.
5. Mahmud Traljić (et al), *Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu: 450 generacija*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova medresa, 2000.